

DWIE BAROKOWE KOMODY LOMBARDZKIE ZE ZBIORÓW ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W WARSZAWIE*

W działającym od grudnia 1980 r., jako samodzielna instytucja muzealna, Zamku Królewskim w Warszawie zakupiono dwóch komód, charakterystycznych dla meblarstwa Lombardii w połowie XVIII stulecia, należałoby do pierwszych nabytków tworzonej kolekcji mebli¹. Komody odznaczają się bogatą dekoracją, wykonaną technikami intarsji i inkrustacji. Obie cechuje zasadniczo taka sama konstrukcja, a różnice w ich wymiarach są tak minimalne, że stały się niezauważalne dla oka². Meble pozornie tworzą parę, bowiem mają taki sam kształt, a także ciemne analogiczne profile barwionych na czarno listew cokołowych, podziałów między szufladami i krawędzi drewnianych blatów (il. 1 i il. 2). Poszczególne cechy ich budowy i dekoracji wskazują, że powstały nie tylko według tego samego wzoru, ale i w tym samym, nieznanym warsztacie włoskim. Zamknięte, obie zdają się mieć takie same, przewidziane dla komód, zadania użytkowe. W rzeczywistości jeden z tych trzyszufladowych egzemplarzy pełni funkcję mebla do pracy. O jego głównym przeznaczeniu świadczy górna szuflada, która po wysunięciu i rozłożeniu łączy tworzy blat do pisania i kryje piórniki, wypełniony przegrodami poziomymi i mniejszymi szufladami (il. 3).

1. Komoda barokowa, Lombardia, ok. poł. XVIII w.

Zamkowe komody mają charakterystyczne, pilastrami zakończone przednie dekorowane intarsjiami motywami roślinnymi (il. 4). Fale wygięte, wybrzuszone profile szuflad ozdobiono bujnymi kompozycjami roślinno-figurálnymi. Widoczny na szufladach rysunek intarsji w postaci barokowo obfitej wici roślinnej, złożonej z pędów akantu, kwiatów, łodyg i liści peonii

* Autorka składa bardzo serdeczne podziękowania panom kustoszowi Stefanowi Mieszkiwiczowi, kierownikowi Działu Mebli Muzeum Narodowego w Warszawie i Piotrowi Kubiakowi, plastykowi w Dziale Montażu i Wystaw Zamku Królewskiego w Warszawie za koleżeńską i życzliwą pomoc w przygotowaniu materiału ilustracyjnego do niniejszego artykułu.

¹ Meble otrzymały kolejne numery zamkowego inwentarza muzealnego: komoda z blatem do pisania nr inw. ZKW/79 i komoda nr inw. ZKW/80; dotychczas nie były publikowane.

² Komoda nr inw. ZKW/79 o wymiarach: 93,5 x 139 x 72 cm; druga z nich, nr inw. ZKW/80 o wymiarach: 92,5 x 139,5 x 72 cm.

2. Komoda z blatem do pisania,
Lombardia, ok.poł. XVIII w.

oraz tulipanów został wypracowany w ciągu wielu lat rozbudowywania i doskonalenia pierwotnego, skromnego wzoru (il. 5). Główna dekoracja powtórzona na licu każdej szuflady, wykonana została techniką inkrustacji. Motywem zdobniczym stała się tu uskrzydłona postać kobieca, grająca na trąbce, którą umieszczono centralnie na licu każdej z trzech szuflad obu mebli, i która spina barwną kompozycję z fantazyjnych wici roślinnych w układzie antytetycznym (il. 6).

Najstarsze włoskie egzemplarze analogicznie zdobionych trzyszufladowych komód miały jeszcze wczesno-

barokowe, załamujące się pod kątem lica szuflad, na których występował typ dekoracji wici roślinnej i motywami figuralnymi w znacznie skromniejszej wersji o linearnym rysunku kompozycji³ (il. 7). Takie elementy zdobnicze były stosowane na szufladach mebli lombardzkich w 2 poł. XVII w. Podobna dekoracja cechuje inne komody wykonane w warsztatach na terenie Lombardii, przedstawiane w różnych publikacjach, a datowane bardzo ogólnie na wiek XVII. Kolejnym wyróżnikiem są podziały między szufladami, podkreślone dekoracyjnymi listwami barwionymi na czarno⁴. Wspomniane cechy charakteryzują komody lombardzkie, datowane na ok. 1680 r.⁵ (il. 8). Ma ona już rozbudowaną dekorację intarsjową z wici roślinnej na licach szuflad, w której wkomponowano wielokrotnie powtórzony techniką inkrustacji motyw putta⁶. W przywołanym przykładzie, odznaczającym się bogatą dekoracją brzoziwymi w postaci nakładanych barokowych okuczek na przednich, ciętych narożnikach skrzyni mebla, kosztem kompozycji intarsjowej, występuje też niezwykle interesująca forma złożonych sylwetek lejących lwów, którą przybrały przednie nogi komody. Jak się wydaje, motyw plastycznych lwów przeniesiony został bezpośrednio jeszcze z włoskiej skrzyni białej cassapanicy renesansowej i zastąpił tu czworokątne podpory, stosowane zazwyczaj w innych egzemplarzach analogicznych komód z XVII stulecia. W późniejszych egzemplarzach z XVIII w. wprowadzony został typ nóg tzw. konsolowej.

³ Montenegro (1998) s. 34.

⁴ tamże.

⁵ Miller (2006) s. 41. Do takich należy również komoda w: Rosa (1963) poz. kat. 115 i il. Przywołany przykład z katalogu Rosy cechuje połacie bogatej barokowej dekoracji roślinno-figuralnej na licach szuflad z niezwykle skromną dekoracją geometryczną na bokach komody.

⁶ Miller (2006) s. 41, podaje wymiary komody 94 x 145 x 72 cm, które są zbliżone do wymiarów analogicznych egzemplarzy lombardzkich, a także zbliżone do wymiarów omawianych komód ze zbiorów zamkowych, datowanych na ok. poł. XVIII w.

Charakterystyczny kształt komody ze ci tymi naramnikami, stosowany w warsztatach meblarskich Lombardii niezmiennie w XVIII w., poziome podziały mebla, podkreślone barwionymi na czarno listwami profilowymi, kompozycje z wici rolinowej spięte postaciami kobiecych sylwetek skrzydlatych geniuszy, a także sceny rodzajowe na obu drewnianych blatach, o których poniżej będzie mowa, pozwalają czy wykonać parę zamkowych egzemplarzy z terenem Lombardii.

3. Komoda z blatem do pisania
- widok wnętrza mebla

Jak już wspomniano, komody zamkowe różni się od siebie budową i funkcją górnej szuflady, natomiast wszystkie pozostałe elementy konstrukcji oba meble mają ci le analogiczne i wykonane z drewna sosnowego. Plecy komód przygotowane z szerokich, poziomych desek sosnowych i czonych ze sobą sztorcami i zamocowane je do obu z uyciem drewnianych kołków. Listwy profilowe na krawędziach blatów, podziałów między szufladami, listwy cokołowe i nogi sprzątek wykonano z barwionego na czarno drewna jabłoni. Obie komody zostały wyłożone fornirem z orzecha, palisandru, dębiny, jaworu, cisu, czereśni i jabłoni o grubości około 2,5-3 mm. Wspomniane gatunki drewna występują zarówno jako okleina skrzydeł i blatów omawianych komód, jak i w ich dekoracjach intarsyjnych.

Analiza porównawcza poszczególnych partii dekoracji zamkowych mebli dowodzi, że te zostały sztucznie połączone w parę. Warsztatowo wykonano je natomiast jako pojedyncze egzemplarze w oparciu o te same wzory. Wprawdzie najbardziej widoczne różnice dotyczą treści scen rodzajowych na blatach, co jest naturalne i zawsze charakterystyczne dla każdej pary mebli, a więc nie przesądza o ich wtórnym połączeniu w parę, jednak inne cechy w postaci odmiennych rozwiązań dekoracyjnych i materiałowych w analogicznych partiach dekoracji tych obiektów wskazują na warsztatowe wykonanie zamkowych komód jako pojedynczych egzemplarzy mebli.

W poszczególnych częściach analogicznej dekoracji intarsyjnej wprowadzono inne gatunki drewna, co przyniosło zdecydowane różnice kolorystyczne, wynikające z naturalnych właściwości i naturalnej kolorystyki użytych do wykonania intarsji materiałów. W dekoracji rolinowej szuflady jednej z zamkowych komód zastosowano dodatkowo barwienie forniru, stąd kolorystyka tego mebla, po wprowadzeniu zieleni łądź kwiatowych i liści oraz cynobru kwiatów peonii, stała się zdecydowanie bardziej intensywna i wyrazista, niż w przypadku drugiego z omawianych egzemplarzy⁷. W rolino-kwiatowa na licach szuflady tej komody wykonana została na tle forniru z ciemnego orzecha, podczas gdy analogiczna dekoracja na szufladach drugiej komody z blatem do pisania występuje na niemal czarnym tle forniru z palisandru (zob.: il. 5). Kompozycja rolino-figuralna na licach szuflady komody ujęta została szeroko ramką z podwójnej w skrajności

⁷Dekoracja komody nr inw. ZKW/80.

intarsj , natomiast w przypadku komody z blatem do pisania zastosowano ramki z pojedynczej cienkiej yłki. Inna jest także w obu przypadkach wielkość samego rysunku tego wzoru, co przynosi odmienne wrażenia wizualne.

4. Fragmenty dekoracji narożników analizowanych komód

dla lombardzkich dekoracji, uzyskano w wyniku wprowadzenia odwróconego wzoru. Skrzydlate postacie na tej komodzie, niezależnie od poziomu uzyskanego efektu finalnego, mają rytowane, jak również lawowane wiatłocieniowo twarze i sylwetki. Analogiczne motywy na komodzie z blatem do pisania ze zbiorów Zamku zostały wykonane z kości słoniowej i drewna. Mają trójbity i skrzydła z dębiny i podpalanej czereśni intarsj , napuszczane tuszem dla uzyskania większej precyzji rysunku. Same postacie na tym meblu są bardziej płaskie i schematyczne, co może zdradzać ręk innego wykonawcy na terenie tej samej pracowni (zob.: il. 6). Bliżniaczy układ skrzydlatych geniuszy na obu meblach zdaje się być kolejnym argumentem potwierdzającym też, że analizowane egzemplarze nie są parą mebli. W przeciwnym przypadku układ omawianego motywu na jednym z mebli byłby odwrotny, a twarze postaci na licach górnych szuflad obu komód zamkowych skierowane ku sobie.

Różnice są również wyraźnie widoczne w dekoracji boków obu mebli. Intarsje kwiatowe w postaci stylizowanych medalionów na rzucie owalu mają tła z innych gatunków forniru (il. 9). W dekoracji tła intarsji na bokach komody z blatem do pisania zastosowano dębiny barwioną na czarno. Tło analogicznej dekoracji na drugiej komodzie wykonano z przyciemnianego forniru z orzecha. Kompozycja na bokach komody z blatem do pisania, do której wprowadzono dwa odcienie cynobru kwiatów peonii i tulipanów, a także zieleń łodygi i liści oraz czarna tła jest znacznie bardziej wyrazista i efektowna, niż intarsje na bokach drugiej komody. Jednocześnie w obu przypadkach dekoracje różnią się od siebie samym układem kompozycji, powstałym poprzez zastosowanie prostego zabiegu lustrzanego odbicia tego samego wzoru. Różnice występują także w prostokątnych obramieniach medalionów, podkreślających kształt boków mebli. W przypadku komody z blatem do pisania zastosowano ramki z podwójnej, cienkiej yłki intarsj , a na bokach drugiego mebla występuje ten sam typ dekoracji w postaci pojedynczych obramień z szerokiej yłki.

Wszystkie kobiece postacie skrzydlatych geniuszy z trójbitymi, umieszczone centralnie na licach szuflad zamkowej komody zostały wykonane techniką inkrustacji z kości słoniowej i cyny oraz intarsj z forniru czereśni, którego użyto na skrzydła⁸. Ich przemienne układy na poszczególnych szufladach, charakterystyczny

⁸Chodzi tu o komodę nr inw. ZKW/80.

5. Fragmenty dekoracji lica szuflad analizowanych komód

6. Fragmenty rodkowej części lica szuflad analizowanych komód

Najbardziej interesująca jest dekoracja blatów obu zamkowych mebli, wykonana techniką intarsji i inkrustacji (il. 10). Całkowicie z tych kompozycji zamknięta została ramka intarsji szerokości 10 cm, w przypadku trzyszufladowej komody, i podwójna ramka z cienkiej płytki intarsjowej na blacie komody z płytą do pisania. Na obu meblach, wytyczone ramami płaszczyzny, powtarzają kształt blatów, z przodu faliste wyciętych i wybrzuszonych po środku, ze ściankami przednimi narożnikami. Na każdym blacie znalazła się, centralnie umieszczona, główna scena rodzajowa zrealizowana w dużym polu o faliste symetrycznym rysunku na planie owalu, a po obu bokach falistymi liniami wytyczono symetrycznie po trzy pola dla kompozycji z fantazyjnie wygiętymi wiciami roślinnymi, wzbogaconych kwiatami tulipanów i peonii (il. 11).

Główne przedstawienie na blacie trzyszufladowej komody, skomponowane na tle płatków fornirowych z czereśni, prezentuje scenę batalistyczną (il. 12). W tym przypadku dekoracja została częściowo zrealizowana techniką inkrustacji, bowiem twarze i rękawy wszystkich postaci biorących udział w bitwie wykonano z kości słoniowej, natomiast miecze, tarcze i koszyki podkowy ze stopu cyny. Wszystkie pozostałe fragmenty kompozycji są dekorowane intarsją z różnych gatunków fornirowych. Scena przedstawia moment bitwy, w której udział biorą konie i piesi. Widoczne są sylwetki koni skracanych w dynamicznym ruchu, a także postacie jeźdźców i pieszych ze sztandarami i mieczami. Można

rozró ni strony walcz ce po strojach. Cz ubrojonnych postaci ma nakrycia głów z pióropuszcami, inni skromne kapelusze. Ciemne sylwetki zbrojnych i zwier z t, wykonane z kilku gatunków forniru podbarwianego na ró ne odcienie br zu, nadzwyczaj wyrazi- cie rysuj si na złocistym tle kompozycji⁹.

W XVIII stuleciu obraz je d ca na koniu był ju trwale wpisany do szerokiego zestawu elementów zdobniczych, spopularyzowanych w Europie dla potrzeb meblarstwa. Motyw walcz cego je d ca na koniu, a tak e motyw samego konia stosowano ju w sztuce zdobniczej powszechnie w XVII stuleciu od południowych terenów Europy a po kraje nadba- łtyckie¹⁰.

7. Komoda, Lombardia, koniec XVII w.

8. Komoda, Lombardia, ok.1680

⁹ U dołu kompozycji znajduje si , wypełniony wtórnie fornirem, kontur pustej obecnie tarczy herbowej. Dzi nie wiadomo, jak informacj mógł nie pierwotnie ten niezachowany fragment dekoracji blatu.

¹⁰ Betlejewska (2004) s. 100, zamieszcza przykład wczesnej skrzynki wykonanej w Elbl gu, w 2 w. XVII w., zdobionej na wieku i na przedniej cianie intarsj motywem je d ca na koniu w dwu nieco zmienionych kompozycjach.

9. Dekoracja intarsj na bokach analizowanych komód

Sam sposób przedstawienia postaci je d ców na blacie zamkowej komody jest wynikiem wcze niejszego stopniowego kształtowania i wprowadzania w XVI i XVII w. pewnych układów graficznych sylwetki je d ca na koniu, które były pó niej powielane i nabrały znaczenia wzornikowych schematów w zwi zku z powszechnie panuj c w Europie - w XVI, XVII, a nawet jeszcze i w I poł. XVIII w. - mod na portrety konne i pomniki, a zwłaszcza na graficzne wizerunki konne panuj cych. Zamawiali je monarchowie i arystokraci dla celów propagandowych. Innym bod cem dla dalszego rozwoju palety wzorów do przedstawie batalistycznych były wa ne wydarzenia polityczne w ówczesnej Europie. Do takich nale ały wygrane wojny, sławne bitwy, a niekiedy nawet i lokalne potyczki, które z jakich wzgl dów nabrały szerszego rozgłosu. Do w skiego grona niew tliwych prekursorów portretów konnych i przedstawie je d ców zalicza si dzi holenderskiego malarza i rysownika Jana van der Straeta, (1523-1605), zwanego Stradanusem, i włoskiego sztycharza, Antonia Tempest ¹¹. W imponuj cym dorobku prac rysunkowych Stradanusa znalazła si seria dwunastu konnych przedstawie cesarzy, które miały doniosły wpływ na ukształtowanie i pó niejszy rozwój portretu konnego w Europie, a tak e stały si wzorami dla wielu przedstawie je d ców. Badacz zagadnienia M. Morka zwraca uwag na wyj tkow popularno jednego z typów przedstawie konnych autorstwa Stradanusa. Chodzi tu o posta je d ca na wspi tym koniu, odwróconego twarz w kierunku widza i ukazanego w trzech czwartych od tyłu ¹². Morka stwierdza, e

¹¹ Morka (1986) s. 65-67.

¹² tam e, s. 68.

10. Dekoracja intarsj na blatach analizowanych komód

stała wykonana na tle ciemnego forniru z palisandru (il. 13). Centraln jej postaci stała si personifikacja Flory. Scena rozgrywa si w przestrzennym pejza u architektonicznym. W rodkowej cz ci kompozycji widoczna jest siedz ca posta kobieca oparta plecami o łód , wyci gni t na l d. Posta w wie cu z kwiatów na skroniach, ubrana w antyczny strój, po czochy i sandały, w prawej dłoni trzyma kwiat, a lew obejmuje kosz z kwiatami. Suknia jej skrywa lew pier , natomiast prawa odsłoni ta jest symbolem obfito ci i płodno ci. Scena na blacie ma bogat symbolik alegoryczn , bowiem główna bohaterka posiada szeroki zespół ró norodnych atrybutów identyfikuj cych jej posta ¹⁴. Symbolika przedstawienia jest zło ona, poniewa wi kszo przedmiotów otaczaj cych bogini charakteryzuje si wieloznaczno ci niesionych tre ci. Flora, w mitologii rzymskiej bogini rozkwitu, urodzaju i nowego ycia, pokazana została w wie cu z kwiatów, symbolizuj cym niepohamowan rado ycia, z kwiatem w dłoni, jej atrybutem identyfikuj cym, w pejza u w ród cyprysów. Te s wprawdzie symbolami ycia i płodno ci, ale tak e i smutku, wpleczonego w wieczn trosk . Bogini oparta jest o burt łodzi, która stała si tu zarówno widomym wyrazem jej boskiej nie miertelno ci, jak te czytelnym symbolem ycia i płodno ci. W przypadku przedstawienia Flory na lombardzkim meblu ze zbiorów zamkowych wa nego znaczenia symbolicznego nabrała łód na l dzie, która zapewne ma tu równie odzwierciedla ówczesn skomplikowan sytuacj polityczn Lombardii, zwi zan z brakiem suwerenno ci. Nad głów bogini, z lewej strony, widoczny jest medalion z popiersiem m skim w wie cu laurowym, pod którym na rozwini tej wst dzie widnieje napis „S P R M”¹⁵. Litery s obecnie mało czytelne i cz ciowo wytarte,

wspomniany wzór Stradanusa był stosowany jeszcze w poł. XVIII w. bez wiadomo ci autorstwa pierwowzoru¹³. Analogiczny układ centralnej postaci konnej wyst puje w scenie batalistycznej na blacie zamkowej komody, z t ró nic , e twarz walcz cego zasłoni ta jest du ym kapeluszem. Zbie no ta nie musi oznacza jednak bezpośredniej inspiracji nieznanego ebenisty prac Stradanusa.

Dekoracja intarsj i inkrustacj na blacie drugiej komody z płyt do pisania przedstawia scen alegoryczn , która zo-

¹³ Morka (1986) s. 68.

¹⁴ Omówienie symboliki atrybutów Flory opracowano w oparciu o: Kopali ski (1991) s. 184, 188, 213, 214.

¹⁵ Chodzi o dawn rzymsk tradycj ideowo zawart w literach „S P Q R”, której znaczenie zamieszcza Kopali ski (1985) s. 1017, 1094, a która oznacza odwołanie si do nietykalno ci obywatelskiej i jurysdykcji rzymskiej od s dów cudzoziemskich.

a zwłaszcza ostatnia z nich, która może być równie liter „N”. Na ich podstawie trudno pokusić się o podejmowanie udanej próby odczytania przesłania nieznanego włoskiego ebenisty z Lombardii. Z drugiej jednak strony nasuwa się pewne skojarzenie z dawną rzymską tradycją, która gwarantowała obywatelom rzymskim sprawiedliwość i zachowanie praw obywatelskich w przypadku niewoli. Ta część dekoracji w powiększeniu z symboliką motywów łodzi na lądzie i cyprysów może w sposób przenośny obrazować lęk i niepokój Lombardczyków pozbawionych pełnej suwerenności. Należy jednak wyraźnie zaakcentować, że jest to jedynie hipotetyczna interpretacja tej części nie do końca czytelnej kompozycji alegorycznej.

11. Fragment dekoracji intarsj bocznych części blatów analizowanych komód

12. Personifikacja Flory na blacie komody

Przedstawienie Flory na blacie komody symbolizuje niewątpliwie bujny rozkwit rolnictwa i odnosi się bezpośrednio do doniosłych wydarzeń gospodarczych w Lombardii, jakie nastąpiły tam w latach 30. i 40. XVIII w., kiedy to pod protektorem Austriaków wprowadzone zostały reformy rolne, niosące w skutkach dynamiczny rozwój rolnictwa, ogrodnictwa i handlu płodami rolnymi¹⁶. Te za dziedziny gospodarki stały się skutecznymi winniami dla ogólnego wzrostu poziomu życia mieszkańców całej prowincji. Lombardia zaczęła rozwijać się w owym czasie znacznie szybciej, niż pozostałe prowincje włoskie.

13. Scena Bitwy na blacie komody

¹⁶ O sytuacji politycznej i gospodarczej Lombardii zob.: Procacci (1970) s. 237-254.

Na boku jednej z komód widnieje napis „I. Cz.”, wykonany białą farbą olejną¹⁷. Oznacza on dawną przynależność obu mebli do kolekcji Izzydora Czosnowskiego, o którym zachowało się niewiele informacji¹⁸. Izydor Czosnowski urodził się w 1857 r. jako jedno z sześciorga dzieci Jana i Marii z Jełowickich¹⁹. Jego ojciec, urodzony w 1791 r., Jan Czosnowski pełnił funkcję marszałka powiatu krzemienieckiego. Jego dziadem był Jan Czosnowski herbu Kolumna²⁰, syn kasztelana wyszogrodzkiego, urodzony około 1724 r., a babcia Tekla Skarbkówna, wywodząca się z zastarego hrabiowskiego rodu. W 1760 r. tenże pradek Izzydora Czosnowskiego uzyskał stopień pułkownika wojsk koronnych. W 1763 r. został starostą winnickim, a następnie w 1765 r. starostą ceceniowskim. Od 1766 r. pełnił funkcję szambelana króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i wraz z małżonką, Teresą z Garczyńskich, otrzymał majątek Pisarzówkę w powiecie krzemienieckim. W 1791 r. został odznaczony przez króla orderem św. Stanisława.

O samym Izydorze Czosnowskim wiadomo, że wstąpił w związek małżeński z Marią de Lenval²¹. Ich ślub odbył się w Wiedniu, w 1893 r. Czosnowski osiadł na stałe w Rzymie, gdzie był właścicielem kilku kamienic i używał nazwiska Colonna Czosnowski - wiadłość wygodna i dostatnia. Małżeństwo z bogatymi baronównami przyniosło Czosnowskiemu nie tylko majątek, ale i potomstwo w postaci dwóch córek, Heleny i Marii, oraz syna, Leona²², który de facto był ostatnim użytkownikiem i właścicielem pary lombardzkich komód, zanim stały się one własnością muzealną. Izydor Czosnowski zmarł w Rzymie w 1934 r., a Leon Czosnowski, który odziedziczył meble po ojcu, osiadł wówczas na stałe w Laskach pod Warszawą.

Widoczny odręczny napis „L.Cz.” białą farbą olejną na boku drugiej komody, ze sceną batalistyczną na blacie, odnosi się już do Leona Czosnowskiego²³ (il. 14). O synu Izzydora Czosnowskiego zachowało się nieco więcej informacji²⁴. Wiadomo, że był człowiekiem nad wyraz skromnym i pobożnym. Od 1925 r. należał do „Kółka” ks. Władysława Korniłowicza. Działał też w Towarzystwie Opieki nad Ociemniałymi w Laskach i w Domu Rekreacyjnym. Do wybuchu II wojny światowej pracował w czasopiśmie „Verbum”²⁵. W 1939 r.

¹⁷ Napis wykonany w górnym lewym rogu lewego boku komody z blatem do pisania nr inw ZKW/79.

¹⁸ Dzięki wyjątkowej uprzejmości pani Elbiety Morawskiej-Sawa, wieloletniego pracownika Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi w Laskach możliwe stało się pozyskanie podstawowych informacji dotyczących Izzydora Czosnowskiego, który był przedostatnim właścicielem zakupionych do Zamku komód, a także informacje dotyczące jego syna, Leona, za co autorka niniejszego artykułu składa serdeczne podziękowania.

¹⁹ Boniecki IV (1901) s. 28.

²⁰ Niesiecki VIII (1841) s. 113, podaje za Paprockim, że herb Kolumna przeniesiony został z Włoch. Opis herbu, cytując: „w polu czerwonym kamienny słup, na wierzchu którego złota korona”.

²¹ Boniecki IV (1901) s. 28.

²² Tamże. Boniecki błędnie podaje imię Franciszek jako imię syna Izzydora Czosnowskiego. Wymienia też nazwisko hr. Marii Puzyny z Narola w Galicji, która miała być siostrą młodszego Czosnowskiego. Wiadomo tymczasem, że synem Izzydora był Leon Czosnowski (1898-1981), który przez całe życie pozostawał w stanie bezennym. Wspomniany błędnie w pracy Bonieckiego był nawet w pewnym sensie proroczy, bowiem Leon Czosnowski przystąpił do III Zakonu św. Franciszka. Jednocześnie nie można sprawdzić również informacji dotyczących właścicieli majątku Narol w: Aftanazy 6 (1995) s. 144. Autor ten wymienia innych, niż Czosnowscy, spadkobierców Juliana Puzyny, który po śmierci pierwszej żony, Marii (1845-1879), przekazał Narol córce Jadwidze, urodzonej w 1872 r. Ta poślubiła Władysława hr. Korytowskiego. Do września 1939 r. Jadwiga z Puzynów hr. Korytowska była właścicielką majątku i rezydencji Narol.

²³ Napis w górnym lewym rogu prawego boku komody nr inw. ZKW/80.

²⁴ Mazowiecki (oprac. 2000) s. 423.

²⁵ Kwartalnik „Verbum” ukazywał się w latach 1934-39 jako pismo skupiające inteligencję katolicką, działające na rzecz odnowy życia religijnego i kształtowania kultury w duchu filozofii chrześcijańskiej. Z piśmem związani byli: K. Górski, ks. W. Korniłowicz, Z. Kossak-Szczucka, J. Liebert, J.M. Bocheński i in.

14. Znak własnościowy Leona Czosnowskiego na boku komody

podzielił los wielu Polaków, kiedy to został zmobilizowany i znalazł się w Związku Radzieckim, gdzie trafił do łagru. Rosjanie opuścili go z armii gen. Władysława Andersa. Po wojnie przebywał w Londynie, przez wiele lat pełnił funkcję sekretarza generalnego Veritas Foundation Publication Centre²⁶.

Komody Leona Czosnowskiego przetrwały natomiast w Łaskach II wojny światowej, co wydaje się wyjątkowym zdarzeniem, ze względu na ogrom zniszczeń wojennych, jakim uległ cały Zakład²⁷. Placówka ta była bezopornym terenem zaciętych walk podczas kampanii wrześniowej 1939 r. i w

okresie budynków, należących do Łasek, została wówczas w poważnym stopniu zniszczona, niektóre nawet w 80%. Leon Czosnowski powrócił do Łasek dopiero w 1976 r. i mieszkał tam do śmierci. Jego spadkobiercy od razu, w 1981 r., sprzedali oba meble do tworzonej w Zamku kolekcji.

Zakupione do zbiorów zamkowych komody wymagały gruntownej konserwacji. W 1982 r. prace konserwatorskie na zlecenie Zamku zostały przeprowadzone przez Pracownię Konserwacji Wyrobów Rzemiosła Artystycznego w Krakowie²⁸. Stan zachowania mebli wymagał wykonania szczegółowych badań historycznych i inwentaryzacji poszczególnych fragmentów dekoracji. Komody miały bowiem uszkodzone nie tylko same konstrukcje, ale także i ubytki forniru na niektórych powierzchniach dekoracji intarsjowej i inkrustacji. Fornir wykazywał silne tendencje do złuszczenia. Doprowadzenie mebli do obecnego stanu było możliwe dzięki zachowanym partiom dekoracji i zachowanym lamom, które pozwoliły na wierne uzupełnienie brakujących elementów zdobniczych przy zastosowaniu powtórzenia pierwotnie użytych materiałów. Poważnie wypaczone były drewniane blaty obu mebli, które prostowano metodą szpanowania. Przywrócenie komodom pierwotnej kolorystyki stało się możliwe dzięki dobrze zachowanym partiom zieleni i cynobru w kompozycjach dekoracji roślinnej, a także i wyraźnie zachowanym czerniom w tłach intarsjowej. Postacie figuralne wykonane w kości słoniowej są rytowane, co pozwoliło odzyskać dawny rysunek i charakter postaci dzięki ponownemu wykonaniu wytartego lawowania. Ocalały również oryginalne zamki mebli, w tym także oryginalnych sztyldów i uchwyty szuflad. Brakujące trzy sztyldy zostały odtworzone według zachowanego wzoru. Zrekonstruowano całkowicie zniszczoną konstrukcję piórnika komody z blatem do pisania w oparciu o czytelne elementy pierwotnej budowy

²⁶ „Veritas” założona w Londynie, w 1947 r., Fundacja wydająca publikacje książkowe i czasopisma religijne, filozoficzne, historyczne i literackie dla dorosłych, a także i mająca w profilu swojej działalności wydawnictwa dla dzieci i młodzieży.

²⁷ Morawski (2000) s. 143.

²⁸ Pracownia ta, kierowana wówczas przez Stanisława Paciorka, należała do Przedsiębiorstwa Państwowego Pracowni Konserwacji Zabytków Oddział w Krakowie. Konserwację komody-biurka nr inw. ZKW/79 przeprowadził Tadeusz Fabian, a wszelkie prace przy konserwacji komody nr inw. ZKW/80 wykonał Bolesław Piwowarczyk. Dokumentacja konserwatorska, która znajduje się w Zamku Królewskim w Warszawie sporządziła Małgorzata Skrzypkowska.

15. Mechanizm do otwierania i podtrzymywania lica szuflady komody

i zachowany fragment jego szuflady. W swojej oryginalnej postaci zachował się natomiast nadzwyczaj prosty i funkcjonalny mechanizm, tzw. zawias wier kolisty, służący do otwierania i podtrzymywania lica szuflady tej komody (il. 15).

W roku 1982 r. obie komody zostały włączone do stałego wyposażenia Galerii Owalnej Zamku i od tego czasu prezentowane są publicznie.

Jednородne warsztatowo, ściśle analogicznie zdobione intarsjami i inkrustacjami, są typowymi przykładami mebli pałacowych w Europie około połowy XVIII w. Podobne sprząty bywały wówczas na dworach w Wiedniu, Berlinie, czy w Dreźnie. Stąd, komody znakomicie wpisały się w wyposażenie Galerii Owalnej

Zamku. Sceny na ich blatach wprawdzie prezentują obrazy z historii dalekiej Lombardii, a każda z nich należy do odmiennego typu przedstawienia, mogła jednak z powodzeniem zapowiadać zwiędzającym szeroki tematyczny wątek dla Rzeczy-

pospolitej w 2. poł. XVIII stulecia spraw i wątków, poruszanych w treści alegorycznych przedstawień w Apartamencie Króla i w Apartamencie Wielkim Zamku, a zwłaszcza na, przygotowanych dla króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, plafonach według projektów Bacciarellego w Sali Dawnej Audiencjonalnej i w Sali Wielkiej. Na plafonie tej ostatniej, półnaga postać staroitalskiej bogini Flory unosi się w bezkresnych przestworzach i rozrzucza pęki kwiatów.

Wykaz i źródła ilustracji

1. Komoda barokowa ze zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie, Lombardia, ok. poł. XVIII w. nr inw. ZKW/80. Widok ogólny. *Fot. S. Mieszekiewicz*
2. Komoda z blatem do pisania ze zbiorów Zamku Królewskiego w Warszawie, Lombardia, ok. poł. XVIII w., nr inw. ZKW/79. Widok ogólny. *Fot. S. Mieszekiewicz*
3. Komoda z blatem do pisania. Widok wnętrza mebla. *Fot. P. Kubiak*
4. Fragment dekoracji ściągtego narożnika komody nr inw. ZKW/80 i analogiczny fragment komody nr inw. ZKW/79. *Fot. S. Mieszekiewicz*
5. Fragment lica szuflady komody nr inw. ZKW/79 dekoracja w postaci wici rolkowej. Poniżej analogiczny fragment komody nr inw. ZKW/80. *Fot. S. Mieszekiewicz*
6. Fragment dekoracji rolkowej części lica szuflady komody nr inw. ZKW/79. Poniżej analogiczny fragment komody nr inw. ZKW/80. *Fot. S. Mieszekiewicz*
7. Komoda, Lombardia, k. XVII w. Dekoracja przodu mebla z widoczną wici rolkową na licach szuflad. Repr. za: Montenegro (1998) il. s. 34. *Fot. P. Kubiak*
8. Komoda, Lombardia, ok. 1680. Dekoracja przodu mebla z widocznym rozbudowanym wici rolkowym na licach szuflad. Repr. za: Miller (2006) s. 41. *Fot. P. Kubiak*
9. Dekoracja intarsjowa na boku komody nr inw. ZKW/79 i na boku komody nr inw. ZKW/80. *Fot. S. Mieszekiewicz*
10. Dekoracja intarsjowa na blacie komody nr inw. ZKW/79. Poniżej analogiczna dekoracja blatu komody nr inw. ZKW/80. *Fot. S. Mieszekiewicz*
11. Fragment dekoracji intarsjowej w bocznej części blatu komody nr inw. ZKW/80. Poniżej analogiczny fragment dekoracji blatu komody nr inw. ZKW/79. *Fot. P. Kubiak*
12. Przedstawienie personifikacji Flory na blacie komody nr inw. ZKW/79. *Fot. S. Mieszekiewicz*
13. Scena Bitwy na blacie komody nr inw. ZKW/80. *Fot. S. Mieszekiewicz*
14. Znak własnościowy Leona Czosnowskiego na prawym boku komody nr inw. ZKW/80. *Fot. S. Mieszekiewicz*
15. Mechanizm do otwierania i podtrzymywania lica szuflady komody nr inw. ZKW/79. *Fot. P. Kubiak*